

Ба23 699^б

Ч. 186. 173

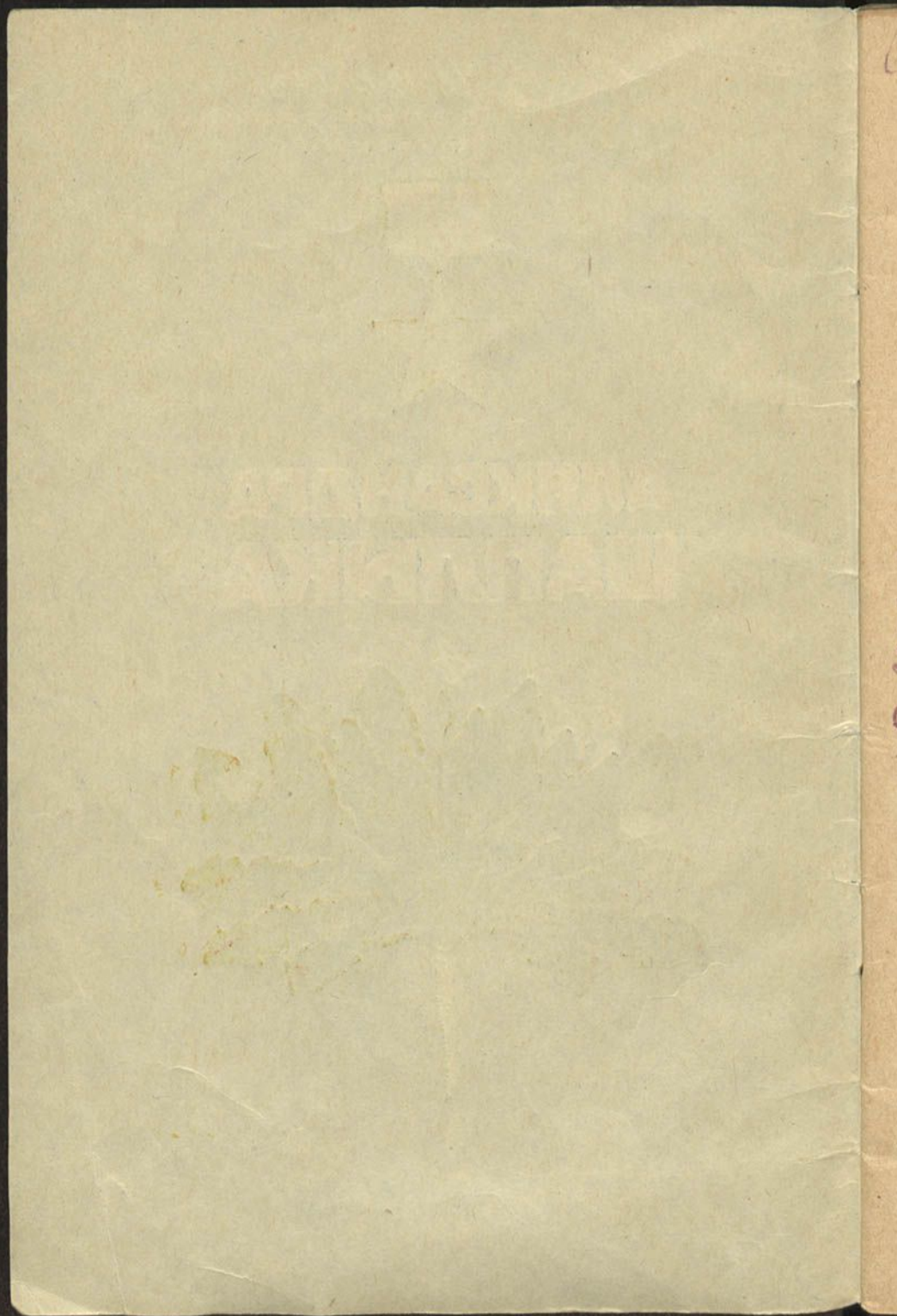
ВЫТВОРЧЫ ВОПЫТ ГЕРОЯ
СОЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ ПРАЦЫ

АЛЯКСАНДРА ШАПЛЫКА

Дзяржаўнае выдавецтва БССР
Мінск-1949

~~Ба 23699~~ Ба 23699

ВЫТВОРЧЫ ВОПЫТ ГЕРОЯУ СОЦЫЯЛІСТЫЧНАЯ ПРАЦЫ

АЛЯКСАНДРА ШАПЛЫКА

Беларусь
г. Мінск
1949 г.

1958 г. Ба 23699р

ДЗЯРЖАўНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
Рэдакцыя сельскагаспадарчай літаратуры
Мінск 1949

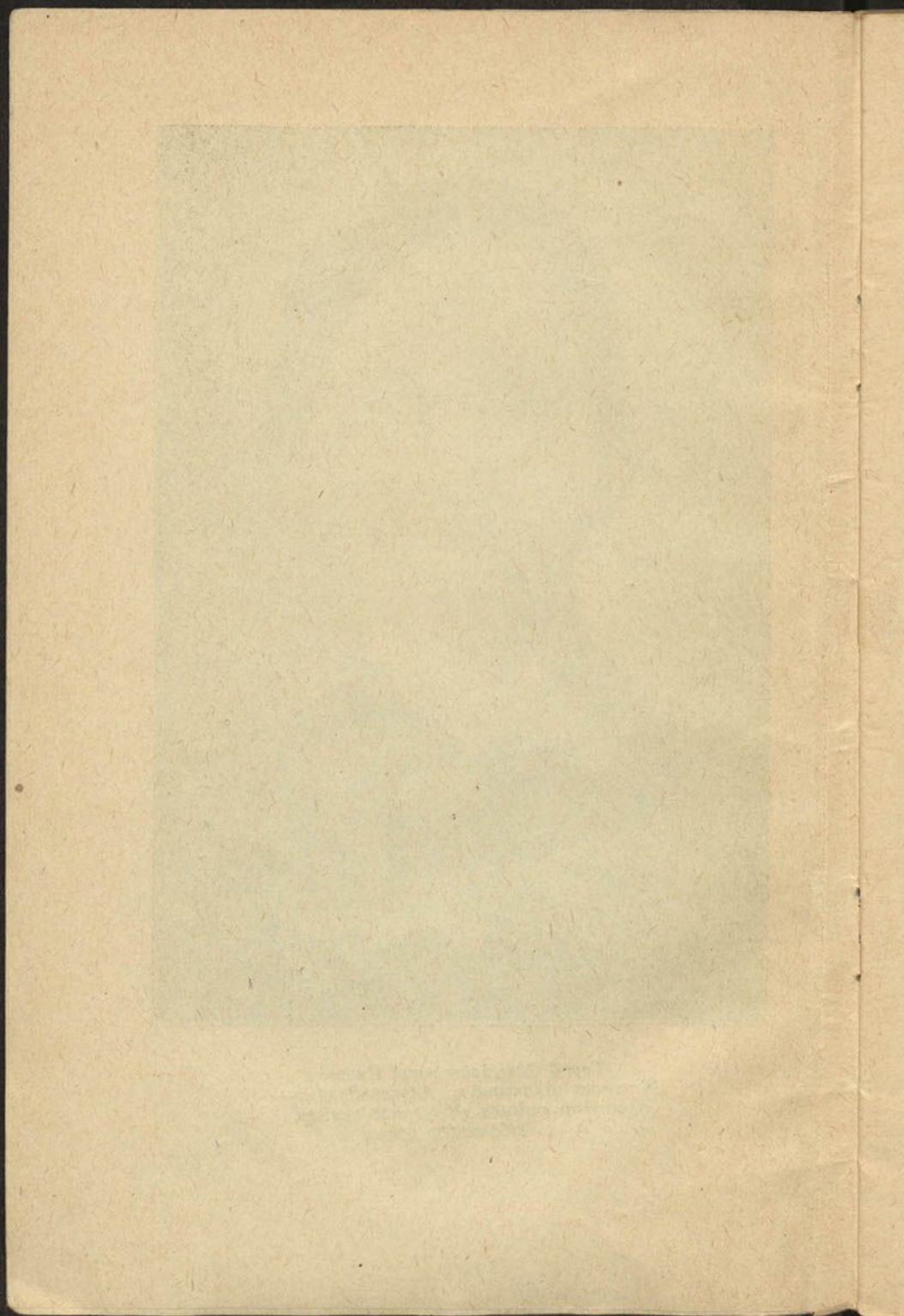

Брашура напісана пісьменнікам М. Паслядовічам
з удзелам Героя Соцыялістычнай Працы
Шаплька Аляксандры Аляксандраўны—
брыгадзіра калгаса «Чырвоная змена»,
Любанскага раёна.

25.04.2009

*Герой Соцыялістычнай Працы
Шаплыка Аляксандра Аляксандраўна—
брыгадзір калгаса «Чырвоная змена»,
Любанскага раёна.*

Кок-сагызавае сталіца! Такія словы мы чулі пра палескі гарадок Любань яшчэ летась. Апавадалі, што любанскія калгаснікі навучыліся гадаваць новую каштоўную культуру, як моркву, як буракі.

Аўтобус Бабруйск—Любань адыходзіў роўна а восьмай гадзіне раніцы. Выбраўшыся з шумных вуліц абласнога цэнтра, машына паімчалася па роўнай, як струна, шашы праз веснавыя лясы і палі. За вокнамі замільгалі хаты і грамадскія будынкi адноўленых калгасаў. Па вышэйшых мясцінах, цягнучы за сабою па пяць шырокіх тлустых скібаў, працавалі трактары. Далей разлегліся палі з чорнымі буртамі торфу і гною. І зноў шырокае палатно шашы мягнулася ў густы сасновы бор. Дзесяткі кілометраў праходзяць за вокнамі тысячнымі чародамі меднаствольных гонкія дрэвы з густой важкай кронай. Толькі сям-там мільгане ў гэтай вечназялёнай сцяне лёгкай усмешкай бяроза. Потым нечакана адкрыецца агромністая паляна зноў з доўгімі гурбамі гною, з блакітным дымком трактара. Стальныя талеркі дыскавых барон жывым срэбрам пабліскаюць пад яркім красавіцкім сонцам. На ўскраіне вёскі, якая прытулілася пад зялёнай гарою лесу, цялярская брыгада ўзнімае бярвяно на светлажоўтую сцяну нейкай вялікай будыніны, відаць, кароўніка ці канюшні.

У адзінаццаць гадзін дня мы ўжо былі ў Любані і распыталі дарогу ў калгас «Чырвоная змена».

— Гэта ў Сарачах,—адказалі нам.—Пройдзеце гэтай вуліцай да Арэсы, а там, за рэчкай, і «Чырвоная змена»

будзе. Вы, напэўна, да Алесі Шаплыка?.. Можа аграномы?

Пажылая жанчына, якая паказала нам дарогу, прыкметна хвалявалася. Цікаўны і неспакойны фотакарэспандэнт запытаўся:

— А чаму вы думаеце, што мы аграномы?

— Чаму? Дык-жа да яе цяпер усе пытаюць дарогу. І аграномы, і настаўнікі, і старшыні калгасаў. Да яе павінны прыехаць людзі з інстытута. Такіх ураджаяў кок-сагыза, як Алеся Шаплыка, яшчэ на Беларусі не збіралі ні ў адным калгасе. Вось людзі і едуць распытваць пра яе спосабы работы.

На мосце праз Арэсу, апетуую Янкам Купалам, стаяў грузавік. Унізе, на вадзе пагойдвалася шырокая пласкадонка. Малады хлапец стаяў на грузавіку, і, набіраючы поўны шуфель суперфасфату, звальваў яго з гары на дно лодкі. Адсюль, з мосту, ужо відаць былі Сарачы, размешчаныя на ўзгор'і па абодвы бакі шашы. Ад самай ракі і да калгасных сядзібаў разлеглася чорнае, як вугаль, тарфянае поле. Мы зышлі з шашы і падаліся да Сарачоў напрамкі, краем узаранага з восені тарфяніка. У мінулым годзе на гэтай тлустай, як самы лепшы чарназём, лаве тарфяніка адбыліся справы, пра якія стала вядома ў Крэмлі. Простая савецкая жанчына з Палесся—брыгадзір кок-сагызавай брыгады Алеся Шаплыка — з плошчы ў шэсць гектараў сабрала па 80 цэнтнераў каучуканосных карэнняў з кожнага гектара. Асобныя соткі далі нават і па сто і па дзвесце цэнтнераў з гектара! Пачуўшы пра гэта яшчэ ў Мінску, мы пацікавіліся, колькі каучука з гектара дае славутае інданезійскае дрэва гевея. Адпаведныя падручнікі і вядомыя спецыялісты па каучуканосах растлумачылі нам, што з гевеі збіраюць каучук толькі на шостым-сёмым годзе пасля пасадкі. Выхад каучука ў гэтым узросце гевеі—каля 250 кілограмаў з гектара. Кок-сагыз Алесі Шаплыка даў гэтулькі каўчука ў першы год сяўбы. Асобныя соткі паказалі нават столькі, колькі не дае ў поўным сваім росквіце і славутая гевея!

І гэта з былога балота, па якім некалі да асушкі не ў кожным месцы мог прайсці чалавек, а не то што трактар. А такіх балот у нас цэлыя мільёны гектараў!

Трэба сказаць, што стараворыўныя тарфянікі ні на

кроплю не падобны на тое, чым яны былі да асушкі. Каб не канавы, па якіх ціха і пакорліва струменіць празрыстая вада, можна-б было падумаць, што вы знаходзіцеся на чарназёмнай украінскай зямлі. Торф ужо тут зляжалы і ўстойлівы, як мінеральная глеба. Доўгія скібы роўна і дакладна леглі адна пры адной. І нідзе на гэтым агромністым участку ніякага следу лазы ці кривога бярэзніка, альбо пакрытай мохам купіны. Скрозь, як бачыць вока, роўнае, нібы стол, поле! І гэта поле ў Сарачах, як і ў тысячах вёсак Беларусі, зроблена з балот за гады савецкай улады. І вось цяпер, апрача велізарных ураджаяў збожжа, кораньплодаў, калгаснікі пачалі збіраць нечуванья раней ураджаі кок-сагыза. Невычэрпная на запасы азота тарфяная глеба прышлася да душы далёкаму цяньшанскаму госцю. А колькі было непрыемнасцей з ім, гэтым каучуканосам, пакуль не вывучылі яго норавы, яго капрызы, яго своеасаблівы характар! Тым больш, што і тут ён спаткаўся з адным з горшых сваіх непрыяцеляў, вельмі да яго падобным з вонкавага выгляду.

Усё гэта трэба было ведаць людзям, якім партыя даручыла ганаровую і адказную задачу—забяспечыць нашу Радзіму натуральным каучукам. Ні адна сельскагаспадарчая расліна ў гісторыі аграрнаміі не была так шпарка ператворана з дзікай у культурную, як гэта зрабілі з кок-сагызам савецкія вучоныя і калгаснікі-наватары. Нават на сваёй радзіме—у цяньшанскіх міжгор'ях—кок-сагыз не дае такіх вялікіх ураджаяў, якія збіраюць на стараворыўных тарфяніках калгаснікі Палесся! Перадавая мічурынская аграбіялогія атрымала новую выдатную перамогу.

З павагай і цікавасцю пазіралі мы то на размешчаную на пескавым узгор'і вёску, у якой жыве гераічная жанчына, то на балотнае поле. Сям-там на яго чорным фоне мільгалі нейкія фіялетава-ружовыя аганькі. Падышоўшы да іх бліжэй, мы ўбачылі, што гэта маладое першае лісцё кок-сагыза, якое адчуўшы веснавое сонца, пачало вылазіць з дробных карнявых чаранкоў мізэрных рэштак мінулагадняга багатага ўраджаю. Прысып іх зямлёю, дагледзь улетку і да восені з гэтых чаранкоў вырастуць моцныя важкія карэнні, поўныя каштоўнага каучука. Па доследах акадэміка Трафіма Дзенісавіча Лысенкі такі спосаб гадоўлі кок-сагыза дае нават большы ўраджай, чым гадоўля яго насеннем.

Па дарозе ў праўленне нам часцей сталі сустракацца мужчыны і жанчыны. На тварах у іх адчувалася нейкая ўрачыстая ўзрушанасць, там-сям чуліся ажыўленыя воклічы. Людзі, відаць, яшчэ перажывалі вялікую падзею ў іх працавітым жыцці. Шэсць жанчын з брыгады Алесі Шаплыка саюзна ўрад узнагародзіў ордэнам Леніна, адзінаццаць чалавек—ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцягу, чатырох чалавек — медалямі за доблесную працу. Гэта стала вядома толькі нядаўна. Тое, што было зроблена тут летась, прагрымела на ўвесь Совецкі Саюз: праз газеты, праз радыё. Калгасны лістаносец усё часцей стаў з'яўляцца ў хаце на беразе Арэсы і ўрачыста абвешчаў:

— Вам зноў тэлеграма, цётка Алеся. І адкуль яны толькі пра вас дачуліся? А хутка-ж, напэўна, і лісты дасылаць пачнуць. Так што прашу распісацца, што карэспандэнцыя дастаўлена вам у цэласці.

Як выявілася некалькі пазней, вялікай узнагародай Алесі Шаплыкі і яе таварышак былі ўсхваляваны не толькі блізкія і знаёмыя, а нават зусім невядомыя людзі, якія жылі за тысячы кілометраў ад ціхай палескай вёскі. У гэтых віншавальных лістах і тэлеграмах адчувалася такая шчырая і цёплая радасць, нібы перамога невядомай да гэтага часу жанчыны была і іх уласнай перамогай. Але сярод мноства прывітальных адрасоў трапіўся Аляксандры Аляксандраўне такі ліст, які прымусіў яе ў гэтую ўрачыстую хвіліну вельмі і вельмі задумацца...

У канторы праўлення мы засталі старшыню калгаса Кузьму Шаплыка. Абапёршыся на хвілінку аб стол, ён разглядаў тыповыя праекты канюшні. Два тэхнікі-будаўнікі з Любані распытвалі ў яго пра дрэва і цяслярскую брыгаду. Надышоў час ставіць новыя сцены. Старшыня, скончыўшы разгляд праектаў, загаварыў пра тое, што ён думае пра гэтую справу сам, пра што гавораць у апошнія часы калгаснікі.

— Нам патрэбен агульны план будаўніцтва ў Сарахах. Каб ставіць будынкі не абы-як, а так, каб было прыгожа на іх паглядзець. Можна запрасіць архітэктара і няхай ён зробіць генеральны план?

— Можна і архітэктара, — дастаючы з партфеля ўсё новыя праекты, згадзіўся тэхнік. — Вось тут яшчэ кароўнік на пяцьдзесят галоў, а гэта — лазня. Толькі майце на ўвазе, што стрэхі трэба рабіць з гонтаў альбо дошчак. Наогул час ужо развітацца з саломай.

— Што-ж, можна пакрыць і гонтам, — адказаў старшыня. — Хутка правядзем электрычнасць, паставім электраматор, гантарэзку... Сапраўды гэтая салома псуе ўвесь выгляд на гумне і кароўніку. Сцены мы паставілі, як звон, а над імі — нейкія касмылі... Цяпер мы маем сілу рабіць усё па генеральнаму плану, на многа год. У нас сёлета адной рагатай жывёлы больш як сто семдзесят галоў... Кок-сагыз нам здорава дапамагае!

Тут выявіліся некаторыя сакрэты імкнення чырвоназменцаў да прыгожых планаў. Бухгалтарскія запісы паказваюць, што ў 1946 годзе калгас атрымаў за насенне і карэнні кок-сагыза 81 тысячу 632 рублі прыбытку. У 1947 годзе — 154 тысячы 261 рубель, а ў 1948 годзе прыбытак быў у два разы большы, чым у папярэднім годзе, — 310 тысяч 264 рублі. З гэтай сумы 79 тысяч 309 рублёў калгас выдаткаваў на закупку жывёлы: за адзін год набылі 119 цялят і кароў, 3 кані, 17 свіней. Пабудавалі новую кузню, стальмашню, кароўнік.

— Кок-сагыз нам здорава дапамагае, — зноў паўтараў старшыня. — І сёлета мы яго будзем сеяць не пятнаццаць, а дваццаць гектараў. Цётка Алеся сюды не заходзіла? — запытаўся ён у рахункавода Семянькі.

— Яна на полі. Пайшла аглядаць свой участак.

* * *

Дробнячы на парашок каменныя глыбы аміячнай селітры, звенявая комсамолка Марыя Коўшар час ад часу нецярпліва паглядала на расчыненыя дзверы гумна. Цётка Алеся, якую Маруся так чакала, усё яшчэ не прыходзіла. Надвор'е за апошнія два дні рэзка змянілася. Раптам падзьмуў паўночна-заходні вецер, і на зямлю, якая пачала ажываць ад веснавой ласкі сонца, пацяршыў халодны калючы дождж. Часамі ў паветры мільгалі і рэдкія сняжынкі. Сонца толькі зрэдку і то ненадоўга выглядала з-за алавяна-шэрых хмар. І зноў мацнеў вецер, нудна пасвістваючы ў падстрэшы, люта змятаючы з прыгумення рэшткі нацярушанай саломы.

— Ну і кручанае нейкае надвор'е!—не вытрымала Наталля Шаплыка, калі сівер, уварваўшыся ў гумно, панёс па ім тонкі пыл суперфасфату. — Людзі авёс сеюць, а тут хоць на печ лезь.

— Нічога, цётка Наталля, — нарэшце загаварыла Маруся. — Вясна трошкі з графіка выбілася. Міне якіх два дні і зноў пацяплее.

— Глядзі, каб нам адразу горача не стала. Чула, што Алена Андруховіч сказала? А нам цяпер ад іх калгаса адставаць нельга. Калі яны бяруцца сабраць з кожнага гектара па восемдзсят цэнтнераў, дык мы павінны даць восемдзсят пяць. Нябось наш калгас па кок-сагызу, відаць, на першае месца ў Мінску ставяць?

— На першае, — пацвердзіла звенняявая. — І не толькі ў Мінску, але і ў Маскве.

Маруся зноў пачала расказваць, як яны з Алесяй Шаплыка ездзілі на Усебеларускую нараду перадавікоў ураджайнасці, як цётку Алесю запрасілі ў прэзідыум і яна там сядзела побач з міністрамі і вядомымі вучонымі. І што дэлегаты з другіх раёнаў вельмі распытвалі, як цётка Алеся дайшла да такога вялікага ўраджаю кок-сагыза...

— На ўсё навука патрэбна, — строга зазначыла Наталля Шаплыка, беручыся за новы кавалак аміячнай селітры.

Далей гутарка пайшла пра трактарны завод, пра лясуноў і чарцей з балета «Князь-возера», які глядзелі дэлегаты. Але ў гэты момант з'явілася ў дзвярах гумна добра знаёмая ўсім тут жанчына, і ўсе дапытліва павярнуліся да яе. Жанчына была ў высокіх гумавых ботах, у кароткай цёплай ватоўцы. З-пад цёмнай ваўнянай хусткі глядзелі спакойныя ясныя вочы. Нічога не кажучы, жанчына прайшла каля Марусі Коўшар і пачала зграбаць салому з дошчак лядоўні. Гэта была дрэнная прыкмета, калі цётка Алеся, нічога не кажучы, бралася за работу, таму Маруся непакойліва ўсхапілася з месца.

— Былі на полі, цётка Алеся?

— Была, — скупа адказала брыгадзір.

— Ну і што там?

— Вада з Арэсы пайшла ў канавы,

— У канавы? Як-жа так? Што-ж будзе?

Наталля Шаплыка не вытрымала. Ледзь не закрычала:

— Гэта ўсё дождж нарабіў! Не сышла яшчэ па Арэсе снеговая вада, а тут непагода ўскруцілася. Цяпер Андруховіч пасее раней за нас!

— Ціха ты, — павярнулася да сяброўкі Аляксандра Шаплыка. — Вада яшчэ ў канавах, а ты крычыш, нібы яна заліла ўсё поле. Гэта-ж вясна. Пераменіцца вецер, і Арэса зноў пацішэе...

Маруся дапамагала брыгадзіру. Хутка выявілася пад няшчыльна пакладзенымі дошкамі халодная яма. Звеннявая скочыла ў яе і, адсунуўшы ў бок белаватыя крыгі лёду, падала Аляксандры Шаплыка першы вільготны мяшок. Брыгадзір хутка развязаў яго і выцягнула з насення кок-сагыза тэрмометр. Цёмны слупок у тонкай шкляннай трубцы паказваў адзін градус вышэй нуля. Тэмпература такая, якая і патрэбна для складаных хімічных працэсаў унутры драбнейшых за насенне кропу зярнят, каб пасля, трапіўшы ў зямлю, яны далі роўныя і дружныя ўсходы.

Завязаўшы мяшок, Аляксандра Шаплыка пачала яго перамінаць. Гэта рабілася для таго, каб насенне, якое да гэтага было ў сярэдзіне, магло трапіць да краю, каб сусэйшыя зярняты набраліся аднолькавай вільгаці з усімі астатнімі.

Правяраючы і пераварушваючы насенне другога мяшка, Алеся Шаплыка зноў успомніла пра нечаканы ліст, прысланы разам з віншавальнымі тэлеграмамі і пажаданнямі. Цяжка было вызначаць, што некаторыя людзі вымяраюць тую ці іншую справу старымі меркамі...

Яна ўзяла на далонь і пачала разглядаць зеленавата-шэрую ад вільгаці масу зярнят. Яны былі такія дробныя, што на адзін грам іх ішло да двух з палавінаю тысяч! Гэтае насенне яны, насыпаўшы ім чвэртку мяшка, трымалі дзве гадзіны ў чыстай вадзе. Пасля дасталі мяшок з вады і, калі вада сцякла, паклалі ў льодоўню. Тут яно павінна прабыць дваццаць дзён. Потым яго рассыплюць тонкім пластом у засеці на свежым паветры і ўжо гадзіны праз дзве яно сыпучае і годнае для сяўбы.

— А вы чулі, цётка Алеся, што нашы вучоныя прыехалі, — дастаючы з льодоўні восьмы мяшок, загаварыла

звенявая. — Казалі, што наш кок-сагыз паказаў на лабараторных доследах найбольш процантаў каучука.

— І Падабед прыехаў? — ажывілася Аляксандра Шаплыка.

— І Падабед і Голубеў. Сёлета яны распрацоўваюць новую тэму. У нас, як і летась, будзе працаваць цэлая брыгада з інстытута каучуканосаў.

Твар Аляксандры Шаплыка пасвятлеў яшчэ больш. Яна ўжо сама загаварыла пра тое, што ўбачыла на полі.

— Гразка на нашых участках каля рэчкі, — пачала яна, звяртаючыся да ўсіх жанчын. — Трактар там ніяк не пойдзе. Але я думаю, што дыскаванне можна пачынаць ад сядзібаў. Тут-жа вышэй і грунт цвярдзейшы...

— Самае важнае, каб у нас усё ішло па графіку, — умяшалася Маруся Коўшар.

— Сціхні ты! — накінулася на яе Наталля Шаплыка, — калі старэйшы чалавек гаворыць, дык няма чаго яго перапыняць... Лезе кожнаму ў вочы са сваім графікам! Вунь Алена Андруховіч з «Комсамольца»... Абавязальства ўзяла...

— І мы возьмем, — адказала Аляксандра Шаплыка. — Я вось думала, аглядаючы поле, што летась мы далі па восемдзсят цэнтнераў карэнняў з шасці гектараў. А сёлета...

Яна спынілася і дапытліва паглядзела на жанчын:

— Колькі мы можам даць сёлета?

— Вядома, што не менш, як летась, — адазвалася Агапа Лаўрыеня. — Ты пра колькі думала?

— Па восемдзсят пяць цэнтнераў, — проста і ўпэўнена адказала Аляксандра Шаплыка. — І не з шасці, а ўжо з дзесяці гектараў. А з астатніх дзесяці гектараў — не менш, як па пяцьдзсят пяць. Я так падумала, аглядаючы поле... Што вы скажаце?

— Я згодна, — неяк урачыста прамовіла Маруся Коўшар. — Такі ўраджай мы сабраць можам. Вось і ўсё. Сёлета ў нас ёсць палольнікі, а хутка, казалі, і новыя сеялкі прышлюць. Графік сяўбы і догляду пасеваў ужо складзены... Вучоныя нам на дапамогу прыехалі... Вось і ўсё...

— А надвор'е? — кіўнуўшы галавою ў прасвет дзвярэй, у якім коса падалі на зямлю мокрыя сняжынкі, запыталася Алена Брагінец. — Калі зацягнецца такая заві-

руха?.. Сёлета мы ўвялі большыя нормы! Пяцьдзесят сотак на чалавека.

— У нас свой план,—папраўляючы ваўняную хусту, адказала Аляксандра Шаплыка.—У мяне запісана, колькі і хто сабраў кок-сагыза летась. Дзе быў лепшы догляд, лепшы гной, там і большы ўраджай узялі. Хіба не помніце, як Агапа з чатырох сотак накапала чатырыста кіло карэнняў? Гэта-ж выходзіць сто цэнтнераў з гектара! Ураджай цяпер залежыць ад нас саміх. Я вось прагледзела свае старыя запісы і падумала, што хутка мы, можа, і па дзвесце цэнтнераў з гектара збіраць будзем, і менш працадзён пойдзе на гектар, бо нашы вучоныя многа працуюць, каб механізаваць праполку і ўборку каучуканосаў. Можа нам сёлета лягчэй будзе дагледзець кожнай і па пяцьдзесят сотак, чым летась па дваццаць сем. І надвор'е нам не павінна перашкаджаць. Я так думаю. Па восемдзесят пяць цэнтнераў з кожнага гектара з дзесяці гектараў і па пяцьдзесят пяць — з астатніх дзесяці.

— Каб толькі надвор'е не падвяло,—задуменна прамовіла Алена Брагінец.—А тое, пра што ты думала на полі, усё зробім.

Жанчыны зноў узяліся трушчыць абухамі і малаткамі аміячную селітру. Аляксандра Шаплыка закончыла прагляд мяшкоў з насеннем, і яна зноў знікла ў ледзяной яме.

У гэты час прыімчаўся пасланец з праўлення. Ён прынёс брыгадзіру кок-сагызавай брыгады свежы ліст. Аляксандра Шаплыка разарвала канвэрт. Настаўніца з Бранскай вобласці віншавала яе з высокім званнем Героя Соцыялістычнай Працы і прасіла, калі можна, прыслаць для яе вучняў грамы са два насення кок-сагыза. Яны пасеюць яго на прышкольным участку і будуць яго даглядаць, як параіць знатны палескі каучукавод.

Аляксандра Шаплыка зусім не ведала гэтай настаўніцы, як не ведала многіх сваіх карэспандэнтаў, якія раптам пачалі прысылаць ёй лісты і тэлеграмы за многія тысячы кілометраў. Яе віншавалі ўсхваляванымі словамі радавыя салдаты і афіцэры Совецкай Арміі, калгаснікі і міністры. Невядомыя ёй людзі радаваліся яе поспехам, як сваім уласным.

Старшы навуковы супрацоўнік Усесаюзнага інстытута каучуканосаў Рыгор Падабед убачыў брыгадзіра на ўскраіне чорнага тарфяніка. Аляксандра Шаплыка то праходзіла некалькі крокаў па ўзнятай яшчэ з восені раллі, то спынялася, нечага прыглядаючыся да зямлі.

— Што вы тут робіце, Аляксандра Аляксандраўна?— закрычаў аграном супроць ветру праз канаву.—Як мне тут перабрацца да вас?

Брыгадзір, відаць вельмі задуманая, схамянулася і павярнула ся ў бок агранома. З-пад цёплай ваўнянай хусты ўзрадавана зірнулі дапытлівыя вочы.

— А вы скакайце праз канаву, Рыгор Георгіевіч. Бачылі, як паднялася за ноч вада? Далёка вам цяпер да вядзецца абыходзіць! Тут-жа адна хвіліна рызык і вы—на месцы.

— Дзякую за параду,—змераўшы вокам шырыню канавы, спяхмурнеў аграном.—Пасля вайны цяжкі я стаў на пераскочкі. Ды і Арэса нешта вельмі разгулялася.

І яны пайшлі ўздоўж канавы. Рыгор Георгіевіч па адзін яе бок, а брыгадзір—у высокіх гумаваых ботах і кароткай цёплай ватоўцы—па другі. Водная граніца, аднак, не рабіла перашкоды для гутаркі, і Аляксандра Шаплыка пачала распытваць у Падабеда, што новага чуваць у Маскве, у інстытуце каучуканосаў, як з машынамі для сяўбы і ўборкі кок-сагыза? Сёлета ў калгасе вырашылі пасеяць не пятнаццаць гектараў, як было летась, а дваццаць гектараў кок-сагыза!

— А насенне даўно заклалі на стратыфікацыю?— захваляваўся аграном.—Кожны дзень яго правяраеце? Тэмпературу, вільготнасць?

— Насенне ў лядоўні,—проста адказала Аляксандра Шаплыка.—Але мяне дзіва бярэ, што такое робіцца з тэрмометрам. Толькі дастанеш яго з мяшка, не паспееш прыгледзецца, як ён адразу паўзе на большыя градусы. Цяжка нават вызначыць, якая ў насенні тэмпература. Што-б то магло быць, Рыгор Георгіевіч?

Брыгадзір, чакаючы адказу на дзіўныя паводзіны тэрмометра, нават спынілася. Тут якраз ужо канчалася канава, і аграном лёгка пераступіў вузкую палоску вады, якая аддзяляла тлусты тарфянік ад высокай шашы. Прывітаўшыся за руку, яны—аграном, спецыяліст па каучу-

каносах, і лепшы на Беларусі калгасны брыгадзір па кок-сагызу, пайшлі поплич. Аграному хацелася як найхутчэй зірнуць на стратыфікацыю насення, праверыць яго вільготнасць. Часамі аграном нагінаўся і падымаў з чорнай раллі рэшткі дробных карэньчыкаў кок-сагыза з фіялетава-ружовымі лісткамі. Холад і калючыя дажджы апошніх дзён зусім не прыпынілі іх росту.

— Як там з прагнозам надвор'я, Рыгор Георгіевіч?— запыталася Аляксандра Шапльыка.— Хаця каб хутчэй сцягнула ваду.

— Дні праз тры павінна быць перамена,— адказаў Падабед. — Што тут чуваць у вашых суседзяў?

— Ваююць, Рыгор Георгіевіч! І «Комсомолец» і калгас «Ударнік» плануюць не менш, як па восемдзсят цэнтнераў з гектара. Ну, а мы, вядомая справа, узяліся даць па восемдзсят пяць.

— Справіцеся, Аляксандра Аляксандраўна,— упэўнена загаварыў Падабед.— Як вы мяркуеце сеяць— уздоўж рэчкі пачнеце палосы ці з гары ўніз?

— Меркавалі маркераваць уздоўж рэчкі. Але я хацела-б параіцца з вамі. Калі рабіць так, як мы вызначылі, дык некаторым звенням трапіцца адна лепшая зямля, а другім— адна горшая. А калі наразіць участкі ўздоўж шашы, тады звенням не будзе крыўды.

— А мне думаецца, што маркераваць поле можна ўздоўж рэчкі, а наразіць участкі для догляду і ўборкі ўраджаю трэба ўздоўж шашы.

— І мне здаецца, што так будзе лепш.

Далей старшы навуковы супрацоўнік і Аляксандра Шапльыка загаварылі аб тым, што трэба зрабіць у бліжэйшыя дні. Гэта была чыста дзелавая размова савецкага агранома-наватара з калгасным брыгадзірам-наватарам. Ужо цяпер, калі насенне яшчэ вылежалася ў лядоўні, калі тарфяная глеба толькі пачынала падсыхаць, каб па ёй маглі прайсці магутныя трактары з вострымі дыскавым! культыватарамі— гэтыя людзі выразна ўяўлялі пышнае квітненне жоўтых кветак кок-сагыза і агромністыя горы каштоўнага карэння ў часе ўборкі.

— Калі вы маеце час, Рыгор Георгіевіч, я вам пакажу адзін ліст. Можна мы як-небудзь разам прыдумаем, што на яго адказаць. Прачытала я яго і ўспомніла, што некалі

я і сама была такая, не магла адрозніць кок-сагыза ад шкоднага адуванчыка.

— А чаго хоча гэты чалавек?—проста запытаўся Падабед.

— Ён просіць прыслаць яму для доследаў два кілограмы насення кок-сагыза...

— Два кілограмы? — здзівіўся Рыгор Георгіевіч. — Хіба ў вас дзяржаўны склад? Ды ці ведае гэты чалавек, што два кілограмы кок-сагызавага насення—гэта пяць мільёнаў зярнят!

— Відаць, не ведае,—усміхнулася Аляксандра Шалыка.—Але я, прачытаўшы гэты ліст, падумала пра другое. Тое, чаго дасягнулі мы, можна зрабіць у кожным калгасе. Мы некалі таксама мала што ведалі пра кок-сагыз. Хіба не праўда?

— Гэта правільна, Аляксандра Аляксандраўна,—згадзіўся Падабед.—Трэба пашыраць здабыты вопыт. Праз друк, праз радыё.

Слухаючы гэтую размову, мы прыпомнілі адзін з калгасаў Мінскай вобласці, які наведалі ў 1937 годзе.

Старшыня калгаса, руплівы і вынаходлівы гаспадар, цярдліва паказваў нам прыгожыя фермы, пародзістую жывёлу, агромністую плантацыю памідораў. На цэнтральнай сядзібе, на полі—былі ўзорны лад і парадак. Усюды адчувалася вялікая творчая праца. Калгас першым у раёне выконваў збожжанарыхтоўкі, завальваў базу плодагародніны памідорамі, буракамі, капустай. Гэта было вядома не толькі ў раёне, але і ў вобласці. І раптам, вяртаючыся з поля, мы звярнулі ўвагу на досыць ладны, гектары на чатыры, участак поля каля самых сядзібаў.

— А гэта што за зямля?—звярнуліся мы да старшыні.—Папар?

— Не-э,—панура адказаў старшыня.—Пасеяна адна культура.

Мы ўважліва пачалі прыглядацца да гэтай культуры. Але апрача свірэпкі, пырніку і іншай дзікай прыгажосці нічога не заўважылі.

— Кок-сагыз мы тут пасеялі, калі чулі пра яго.

— Дык-жа яго тут не відаць!

— То-та і ёсць, што не відаць. Самім нам на яго хацелася паглядзець, ды не выходзіць. І невядома, што

за прычына: альбо дрэннае трапілася насенне, альбо, можа, зямля наша для яго не падыходзіць. А можа... Гэтулькі мы патрацілі тут гною, самую лепшую зямлю для яго адвялі... Самае важнае, што я нідзе ніякіх падручнікаў не знайшоў. Пра бульбу ўсё пішуць, а як абыходзіцца з кок-сагызам—нідзе не вычытаеш. Хадзем лепш адсюль. Душа баліць на такое поле пазіраючы!

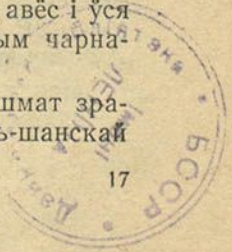
Цяпер, у 1949 годзе, Аляксандра Шапльыка загаварыла ўсхвалявана і шпарка пра першыя доследы з кок-сагызам. Гэта было ў 1934 годзе. Калгас тады пасеяў на мінеральнай глебе першы гектар дзівоснай расліны, якая павінна забяспечваць нашу прамысловасць натуральным каучукам. Знойдзеная ў адгор'ях Тянь-Шаня на вышыні двух тысяч метраў калгаснікам Співачэнка і комсамольцам Буханевічам, гэтая расліна была перанесена на соўгасныя і калгасныя палі. Дабніюткае, як у звычайнага адуванчыка, насенне, аднак не ўзышло. Ці то яно збаялася глыбокай запраўкі ў глебу, ці была якая іншая прычына, толькі калгаснікі ў той год не вырасцілі ніводнага кораня кок-сагыза, не сабралі ні грама насення. На другі год пасеялі яшчэ адзін гектар. Але замест кок-сагыза нахабна і дзёрзка закрасаваў адуванчык, якога і на гарматны выстрал нельга падпушчаць да кок-сагызавых плантацый.

— Пустая справа!—закрычалі тады на ўвесь калгас малаверы.—Лепш сеяць бульбу ці жыта, чым марнаваць зямлю рознымі выдумкамі. Што гэта за расліна, калі яе ніяк не адрозніш ад пустазельнага шкодніка? Даволі!

Цяжка было ў тыя дні Аляксандры Аляксандраўне. Яна чула, што на Украіне пачалі збіраць першыя ўраджаі кок-сагыза. Пра гэта расказвалі аграномы, пра гэта пісалі ў газетах. А вось у іх, у калгасе «Чырвоная змена», — нічога не выходзіць. Можа таму, што вельмі лёгкая тут для гэтай высокагорнай расліны пескавая зямля? Можа насенне перасыхае і не дае ўсходаў... А што калі кок-сагыз пасеяць на асушаным балоце? Дзе жыта, авёс і ўся гародніна расце не горш, як на самым лепшым чарназёме!

К гэтаму часу савецкія біёлагі-мічурынцы шмат зрабілі для выкрыцця таямніц каштоўнай цянь-шанскай

Мінск 1958 г. Б. 23699р

расліны. Стала вядома, што з глыбіні больш чым у паўтара сантыметра кволяя расткі кок-сагыза не прабіваюцца на паверхню нават у мяккай глебе.

— Пасеем яшчэ раз,—цвёрда заявіла жанчына.—І не на мінералцы, а па тарфяніку.

Гэта было ў 1936 годзе. Вырашылі засеяць кок-сагызам два з палавінай гектара тарфяніка. Працуючы на пульхнай і чорнай, як вугаль, тлустай балотнай глебе, Аляксандра Аляксандраўна чамусьці была пераканана, што тут кок-сагыз абавязкова павінен вырасці. Толькі трэба сцерагчыся гэтага праклятага адуванчыка, вырываць яго бязлітасна, як толькі ён пачне вылазіць з зямлі! Яна так узненавідзела гэтае пустазелле, вельмі падобнае на кок-сагыз, што яно палохала яе нават у сне...

І кок-сагыз парос! Высокагорнаму цянь-шанскаму жыхару, відаць, спадабаліся тлустыя тарфянікі нашай рэспублікі. Ад рання да вечара працавалі жанчыны на полі, вырываючы пустазелле, пільнуючы насенне. Яно даспявала надзвычай шпарка. Толькі пройдзеш, збіраючы яго, да канца рада, а ў пачатку яго зноў з'явіліся паветрана-срабрыстыя новыя шарыкі. Не абяры яго, дзьмухане лёгкі ветрык, і насенне, падвешанае на лёгкіх пушынках, нібы на парашутах, вокамгненна разлятаецца па наваколлю. У сухое сонечнае надвор'е трэба было абіраць даспелыя насенныя галоўкі па некалькі разоў за дзень!..

У 1937 годзе засеялі кок-сагызам ужо сем гектараў. Настойліва вывучала Аляксандра Аляксандраўна агра-тэхніку новай сельскагаспадарчай расліны. Яна ўжо з першага позірку адрознівала адуванчык ад кок-сагыза. У адуванчыка выразныя лісці былі з ледзь прыкметнымі шыпулькамі па краях, у той час, калі на кок-сагызавых лісцях краі выглядалі гладкімі. Расліны, якія атрымлівалі падкормку, давалі большы ўраджай карэнняў, а, значыць, і павялічвалі калгасны прыбытак. У 1940 годзе калгас атрымаў ад кок-сагыза 79 тысяч рублёў прыбытку. Каштоўнейшая тэхнічная культура ўваходзіла ў калгасны севазварот, як бульба, як жыта. У 1941 годзе калгас засеяў ужо 12 гектараў кок-сагыза. Але пачалася Вялікая Айчынная вайна, і ўсе пасевы загінулі!..

Пасля вайны Аляксандра Аляксандраўна зноў узялася за любімую справу. У 1946 годзе засеялі па тарфяніку

10 гектараў кок-сагыза. Увосень сабралі па 31 з палавінай цэнтнераў карэнняў з гектара. У 1947 годзе кожны гектар даў ужо 35 цэнтнераў карэнняў.

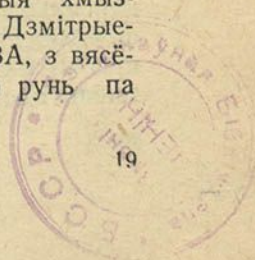
Найбольш паспяховым быў 1948 год. З плошчы ў 16 гектараў сабралі па 51 цэнтнеру і 60 кілограмаў карэнняў. Адзін участак размерам у 6 гектараў даў па 80 цэнтнераў карэнняў кок-сагыза. Ніколі раней па Беларусі не збіралі такіх ураджаяў!

— А памятаеце, Рыгор Георгіевіч, што ў нас было летась, калі пачалі ўзважваць ураджай,—загаварыла да Падабеда Аляксандра Шаплька.—Некаторыя соткі далі і па дзвесце цэнтнераў з гектара! Тарфяная глеба тут аднолькавая, а розніца, што зямля і небз. Атрымалі расліны лепшую падкормку, своечасова былі праполаты ад пустазелля, дык лепш яны і параслі. І глебу каля іх рыхлілі разоў шэсць. Так што мне яшчэ не відаць граніцы ўраджайнасці. Я думаю, недалёка той час, калі мы будзем збіраць і па трыста цэнтнераў кок-сагыза з гектара. Бо вельмі ўжо цікавіцца гэтай раслінай Цімафей Дзмітрыевіч! Не было таго тыдня, каб ён не заглянуў на наш участак!

4

Вялікія справы рабіліся ў раёне. Адна за адною паўставалі з руін вёскі. Настойліва і напружана працавалі калгаснікі, адбудоўваючы жывёлагадоўчыя фермы, школы і клубы, ачышчаючы запушчаныя за час вайны магістральныя каналы і калектары. Механізатары сельскай гаспадаркі—трактарысты, шафёры, машыністы малатарняў, механікі МТС, вярнуўшыся з партызанскіх атрадаў, дэмабілізаваўшыся пасля перамогі над фашысцкай Германіяй з арміі, — зноў узяліся за творчыя справы.

Сакратар Любанскага райкома партыі Цімафей Дзмітрыевіч Анісімаў часта садзіўся ў машыну і імчаўся ў самыя аддаленыя сельсоветы, каб самому паглядзець, як працуюць парторгі і старшыні калгасаў. Ён узнімаўся на рыштаванні новых будынкаў і разам з брыгадзірамі меліяратыўных брыгад прабіраўся праз лазовыя хмызнякі да адноўленых асушальнікаў. Цімафей Дзмітрыевіч, былы старшыня славутага калгаса імя БВА, з вясялай усмешкай аглядаў першую пасляваенную рунь па тарфяніках.

— За кок-сагыз нам зноў трэба брацца,—казаў ён на партыйных сходах.—Першым наш раён ішоў па гэтай культуры да вайны, першымі павінны быць любанцы і цяпер. Аўтамабільныя заводы з кожным годам павялічваюць выпуск аўтамашын. А нам вядома, што без каучука не зробіш аўтапакрышкі... Хто ў вашым калгасе лепшы майстар па кок-сагызу?

Цімафею Дзмітрыевічу называлі імя і прозвішча, расказвалі, па колькі цэнтнераў карэнняў з гектара збіраў гэты чалавек да вайны і што ён робіць цяпер. Сакратар райкома запісваў у свой бланк і імя чалавека і просьбу калгаснікаў хутчэй прыслаць трактар з балотным плугам.

І пад кок-сагыз адводзілі самыя лепшыя тарфянікі, і брыгадзірамі кок-сагызавых брыгад выбіраліся самыя вопытныя калгаснікі. Магутныя трактары яшчэ з восені ўзорвалі адведзеныя пад кок-сагыз участкі. Звенні тым часам нарыхтоўвалі попел, завозілі мінеральныя ўгнаенні. З Усесаюзнага інстытута каучуканосаў прыехала цэлая група спрактыкаваных спецыялістаў. Яны знаёмілі калгаснікаў з новымі метадамі сяўбы і догляду кок-сагыз. І Аляксандра Шаплыка прагна слухала іх кожнае слова.

Вялікае значэнне мела арганізацыя працы. Асноўнае тут—звенняя сістэма. Але і ў звяне таксама не павінна быць абязлічкі. Да кожнага члена звяна ў калгасе «Чырвоная змена» прымацоўвалі па 27 сотак пасеваў кок-сагыз. Гэта ўзнімала адказнасць кожнага каучукавода за ўраджай на сваім участку. Праца аплачвалася ў залежнасці ад выхаду насення і карэнняў. Хто вырасціў і здаў дзяржаве найбольш карэнняў кок-сагыз, той атрымліваў і найбольшую аплату.

У 1946 годзе калгас «Чырвоная змена» засяў кок-сагызам 8,4 гектара тарфянікаў. У 1947 годзе было засеяна ўжо 10 гектараў. А ў мінулым, 1948 годзе, плошчу пад кок-сагыз калгаснікі «Чырвонай змены» давалі да 16-ці гектараў. Добра знаёмы з даваеннай аграэхнікай кок-сагыз, Цімафей Дзмітрыевіч заўважыў цяпер, што найбольшы ўраджай дае не вузкапалосны спосаб сяўбы, фактычна радковы, а гнездавы і шырокапалосны. Насенне пры гэтых апошніх двух спосабах сяўбы, нібы дапамагаючы адно аднаму прабіцца да святла, да сонца, узыхо-

дзіла дружна. Тут квоल्या яшчэ раслінкі сустракалі ласкавы і руплівы догляд чалавека. Часта наведваючы коксагызавыя ўчасткі «Чырвонай змены», Цімафей Дзмітрыевіч наглядаў, як старанна і заклапочана вышуквалі калгасніцы пустазельны адуванчык сярод кволай яшчэ масы коксагызавых раслінак. Апрача таго, што адуванчык высмоктаваў спажываныя солі, так патрэбныя для росту коксагыза, ён, калі яго пакінуць даспець, засмечваў насенне каштоўнага каучуканоса. Паспрабуй яго тады адшукаць і ўдаліць з усёй масы драбнейшых за мак зярнят коксагыза!

Найбольш хвалявалася ў часе праполкі звеннявая Марыя Коўшар. Паласа за паласою яна абыходзіла ўсе соткі і пільна праглядала кожную расліну. Заўважыўшы прытоены сярод коксагыза адуванчык, яна гукала Агапу Брагінец.

— Бачыш, што ты пакінула? А вунь яшчэ адзін. Прыедуць з «Перамогі» правяраць выкананне ўмоў соцспарборніцтва і засмяюць нас... Зараз-жа вырві!

— Пакінула патрэбнае!—спрабавала пярэчыць Агапа Брагінец.—Коксагыз пакінула. І не чапай яго, калі ласка. Я сама адказваю за свае соткі.

Тады неспакойная дзяўчына адшуквала на полі Аляксандру Шаплыка і ляцела да яе:

— Цётка Алеся! Ідзіце зірніце, колькі адуванчыка на агапінай дзялянцы! Яна кажа, што гэта коксагыз. І крычыць, каб не чапала...

— А ты не хвалойся,—супакойвала звеннявую Аляксандра Шаплыка.—Пойдзем глянем. Можна там сапраўды коксагыз, а не адуванчык...

— Што вы кажаце, цётка Алеся! Ды гэты пракляты адуванчык за дзесяць кілометраў мне вочы коле! Але вы жартуеце, цётка Алеся!

— Там пабачым. Толькі ты не ляці так хутка... Ведаеш, Маня, што я думаю? Нам трэба скласці камісію, якая павінна прагледзець участкі ўсіх звенняў, усе соткі. І не адзін раз, а некалькі. Каб ніводнага каліва адуванчыка не засталася на полі...

Камісія была складзена з найбольш вопытных калгасніц — Марыі Коўшар, Қаратчэні Марыі і Қаратчэні Домны. Яна прагледзела ўсе палосы, усе гнёзды

кок-сагыза. І тое, што не мела ніякіх адносін да каучуканоснай расліны, бязлітасна і шпарка вырывалася з карэннем. У палосах, у гнёздах заставаўся адзін толькі кок-сагыз. Глебу каля яго карэнняў рыхлілі на працягу лета пяць разоў. Пяць разоў за лета прапалолі!

Восьмага чэрвеня, калі на кок-сагызе з'явіліся па 2—3 лісткі і было праведзена другое рыхленне, звенні падкармілі ўчасткі суперфасфатам і калійнай соллю. На гектар далі па 2 цэнтнеры суперфасфату і па 1 цэнтнеру калійнай солі.

Добра дагледжаныя расліны зацянялі пад сабою глебу, ліст за лістам разгортвалі свае пышныя разеткі. Раніцою, калі на прыдарожных травах яшчэ кіпела цяжкая раса, сакратар райкома выходзіў з дому і накіроўваўся за Арэсу. Адсюль, з высокай шашы, паўставала перад ім агромністае поле, поўнае жоўтага багатага цвету. Такія велічныя цудоўныя дываны магла выткаць толькі непакойлівая і творчая праца совецкага чалавека, які перайначыў спрадвечную дрыгву і замест лазы і шорсткай асочкі заняў яе пшаніцай, жытам, каштоўнымі тэхнічнымі культурамі.

Цімафей Дзмітрыевіч прыпамінаў участак кок-сагыза, які ён учора аглядаў у калгасе «Комсомолец». Комуністка Елена Сафронаўна Андруховіч, звенняявая па кок-сагызу абавязалася сабраць з гектара не менш, як па семдзсят цэнтнераў карэнняў. Ніколі да вайны не бачыў Цімафей Дзмітрыевіч у Любанскім раёне такіх прыгожых засеваў каучуканосаў, як у звяне Елены Андруховіч! Але тут, у «Чырвонай змене», яны выглядалі яшчэ лепш, чым у калгасе «Комсомолец»!

І раптам, ідучы краем кок-сагызавага поля, сакратар райкома згледзеў пратаптаную праз кок-сагыз сцежку. Так ходзяць па засевах не гаспадары, якія абмінуць нагамі старанна дагледжаныя расліны нават уночы! Сцежку пратапталі кірмашовыя наведвальнікі, якія, каб скараціць шлях у Любань, не шануюць суседскай працы. Тысячы раслін бязлітасна ламаліся і прытоптваліся нехайнымі нагамі. Забыўшыся на ўсё на свеце, сакратар райкома заспяшаўся да старшыні калгаса Кузьмы Шапылка.

— Ты бачыў, што ў цябе на полі робіцца? — запытаўся пасля кароткага сухога прывітання. — Гэта-ж са-

праўднае шкодніцтва. Хутка там і з машынамі пачнуць ездзіць!

— А што я ім зраблю? — у сваю чаргу паскардзіўся старшыня. — Хіба вартаўнікоў паставіць?

— Перагарадзі сцежку канавамі, напіні дрот. А калі будзе патрэба, дык і вартаўнікоў пастаўце. Гэта-ж ураджай! Маленькі ты, ці што? Цэлыя цэнтнеры карэнняў увосень не далічымся праз гэта неахайства. Зразумела?

5

Яшчэ ў часе цвіцення кок-сагыза з захаду насунуліся шырокія чароды бясконцых хмар, і ўсё наваколле пакрывалася мутнай дажджавой заслонай. Сонца выблісквала з-за хмар толькі на лічанья гадзіны, і зноў па зямлі цягнуліся халодныя дажджавыя косы. Насунуўшы на ногі высокія гумавыя боты, Аляксандра Шаплька паволі абыходзіла свой участак. Часамі да яе далучалася Марыя Коўшар. Са смуткам паглядаючы на змрочны неба-схіл, дзяўчына ледзьве не плакала:

— Не па графіку ўсё робіцца, цётка Алеся! Некаторыя галоўкі, не раскрыўшыся, гніць пачынаюць. Не збярэм мы сёлета насення. І хто гэты дождж выдумаў, калі сухое надвор'е патрэбна!

— Сціхні ты!..

— Што сціхні?! Вы толькі паглядзіце, цётка Алеся, на гэтую кветку! Адзін гной з яе выйдзе!

Маруся Коўшар зрываўла нераскрытую насенную карзінку і падавала яе Аляксандры Шаплька. Бригадзір размінала карзінку на далоні і з яе разам з перапрэлым насеннем высочвалася непрыемная брудная вадкасць.

— Вось што нарабіў гэты дождж! — усклікнула звенявая. — Калі каторая карзінка і раскрыецца, дык яе сабе вадою альбо ветрам...

Маруся Коўшар паглядала то на кветканосы, якія ўзнімаліся пад пышнаю разеткай узорчатых лісцяў, то на цётку Алеся. Але цётка Алеся паранейшаму спакойна вытрымала яе дапытлівы позірк і толькі адказала:

— Усё залежыць ад нас саміх. Захочам, дык і дождж не вельмі пашкодзіць. Усё ў сваіх руках, Маня. Паглядзіш, як пачнуць раскрывацца шары, калі выблісне

сонца. Тут мы іх і падпільнуем. Бяжы — склікай людзей да Марыі Каратчэні.

Адразу з поля, уся мокрая ад дажджу, яна накіравалася да другой сваёй памочніцы, звеннявой 3-га звяна Марыі Каратчэні. У хату Каратчэні неўзабаве прышлі Агапа Лаўрыеня і Алена Брагінец, Шаплыка Арына Маркаўна і Шаплыка Арына Харытонаўна.

— Кажуць, ёсць весткі, што дажджы зацягнуцца да 20-га ліпеня, — пачала Аляксандра Шаплыка. — Вядома, за гэты час будуць і пагодныя дні. Я думаю, што на збор насення нам трэба выходзіць усім — не толькі дарослым, але і школьнікам. Каб ніводнай галоўкі не развею ўвечер і не збіў дождж. Бо насенне патрэбна не толькі нам самім, яго чакаюць іншыя калгасы, якія яго яшчэ не маюць. Так я кажу?

— А як-жа іначай? — здзівілася Агапа Лаўрыеня. — Мае школьнікі не будуць сядзець дома, калі трэба раваць насенне.

— А ты, Надзя, што скажаш? — запыталася брыгадзір у Надзі Шаплыка.

— Так, як і ўсе. Пільнаваць кожную кок-сагызавую галоўку. Распусціцца яна — адразу ў мяшок. Вось і ўся мая гаворка.

— Збіраць пачнем заўтра, — папярэдзіла людзей Аляксандра Шаплыка. — А цяпер я прайду да старшыні, можа ён, калі будзе патрэба, дамовіцца з дзіцячым домам, каб адтуль прышлі нам на дапамогу.

І калі на другі дзень выбліснула сонца і пад яго доўгачаканымі цёплымі праменьнямі засерабрыліся галоўкі на кветканосах, бяскрайнае, здавалася, кок-сагызавае поле ажыло і зашумела галасамі дарослых і школьнікаў. Лаўрыеня Агапа, якая прышла з сынам і двума дачкамі, час ад часу папярэджвала.

— Толькі чыста збірайце, дзеткі! Не прамінайце ніводнага спелага шара. Зірні, Валя, што ты пакінула?

Валя азіралася на пройдзены кавалак раду і здзіўлена гукала:

— Гэта-ж новыя шары! Іх там раней не было!

— Новыя дык новыя, — супакойвалася на момант маці. — Пройдем участак да канца, а тады зноў зоймем ад краю. Каб нам паспець да дажджу прайсці яшчэ па разу. Бачыце, як пацямнела вада ў Арэсе?

— Паспеем! — спяшаючыся запхнуць у мяшкі як ма-
га больш срабрыстых шарыкаў з каштоўнейшым насен-
нем, адказвалі матцы дзеці.

А на небасхіле ўжо ўзнімалася новая чорная хмара, і
сіняватыя маланкі імкліва красалі яе ад верху да нізу.
Як з-пад зямлі далятаў сюды кароткі і глухаваты грукат
грому.

— Старайцеся, дзеткі, каб не сорамна было перад
людзьмі.

І калі першыя цяжкія кроплі ўжо шасталі па доўгім
лісці кок-сагыза, людзі спяшаліся да хат і гумнаў, зда-
воленыя, што справіліся ў пару.

— Глядзіце, цётка Алеся, колькі ў мяне ў мяшку! —
паказвала брыгадзіру свой збор школьніца Маня Поз-
няк. — Усё чысценька сабрала!

— Малайчына! — узважаючы мяшок на руках, ад-
казвала цётка Алеся. — Але паглядзіш, што на тваім уча-
стку будзе рабіцца заўтра.

— І заўтра збяру, цётка Алеся, і паслязаўтра!

З таго дня Алеся Шаплыка ад цямна да цямна піль-
навала на полі пагоднія гадзіны. Ад яе не адставала ўся
брыгада. Марыя Коўшар часта казала ў такія напружа-
ныя хвіліны:

— Я вось гляджу, цётка Алеся, што мы яшчэ многа
павінны зрабіць, каб кок-сагыз увесь даспяваў у адзін
час, як жыта ці пшаніца, і каб насенне вырасціць буй-
нейшае. А то яно яшчэ такое драбнюткае, што і вокам
яго, калі не ў кучы, ледзь заўважыш.

— І я, Маня, думала пра гэта. Але тут без навукі
нічога не зробіш. Нашы вучоныя абяцаюць нам такія
выгады. Нездарма яны штогод прыезджаюць у наш
калгас.

— Калі абяцаюць, дык зробіць, — пераконана адка-
зала дзяўчына. — Толькі мне і самой хочацца ім дапа-
магчы. Хочацца вучыцца далей... Пабольш чытаць пра
кок-сагыз.

— Прыдзе зіма, зноў пойдзем на курсы, — супакойва-
ла Марусю Аляксандра Шаплыка.

Дождж сціхаў, і жанчыны накіроўваліся на поле. Абі-
раючы насенне, Аляксандра Аляксандраўна з павагай
глядзела на пышныя разеткі лісцяў у шырокапалосных
і гнездавых засевах. Расліны тут былі на многа лепшыя,

чым у вузенькіх радках. Цікава, што пакажа ўраджай карэнняў?

Толькі з 20 ліпеня прыпыніліся дажджы, і сонца праз цэлыя дні ярка зіхацела ў чыстым небе. Бригадзёр запісвала ў свой сшытак вынікі барацьбы за насенне. На першым месцы яна паставіла Надзю Шаплыка. Семнаццаць кіло з 27 сотак! Гэтым насеннем можна засеяць на будучы год чатыры гектары!

Першага кастрычніка прышла доўгачаканая пара выбаркі напоўненых каштоўным каучукам карэнняў. Аляксандра Шаплыка ўсхвалявана хадзіла па полі, паглядаючы і паказваючы, як трэба зразаць бацвінне, сочачы, каб чыста было на сотках пасля выбаркі. Потым рушыла да вагаў, дзе спынялася пад пагрузку калгасная аўтамашына. Прыёмшчык Пётр Семяненя здзіўлена ківаў галавою, прымаючы апошнія кілограмы з дзялянкі Агапы Якаўлеўны Лаўрыені.

— Чатырыста кілограмаў з чатырох сотак! Колькі-ж гэта выходзіць, калі палічыць на цэлы гектар?

— Дзесяць тысяч кіло, а калі на пуды, дык шэсцьсот пудоў з гектара, — адказаў старшыня калгаса Кузьма Шаплыка.

— А я-яй! — усклікнуў уражаны прыёмшчык. — Шэсцьсот пудоў з гектара. Гэта-ж вы хутка, Аляксандра Аляксандраўна, сваім кок-сагізам бульбяныя ўраджаі перавысіце!

* * *

Шуміць над ракой Арэсай палеская вясна: неспіханым ні ўдзень ні ўначы грукатам трактарных матораў, усхваляваным шолахам адборнага насення. Цяжкія водапаліўныя каткі гектар за гектарам прасуюць пульхную, як пярына, тарфяную глебу. І ўсё гэта для зярнят, для новых, небывалых яшчэ да гэтага часу ўраджаяў кок-сагіза.

Але найбольш поўна і велічна спявае вясна ў сэрцах людзей. Аляксандра Аляксандраўна Шаплыка ўспамінае дзень, які назаўсёды астанецца ў яе памяці. Сонечны Мінск. Тэатр оперы і балета. Усебеларускі з'езд перадавікоў сельскай гаспадаркі. Яе запрашаюць у прэзідыум. Сакратар Цэнтральнага Камітэта камуністычнай партыі

5-37

большэвікоў Беларусі таварыш Гусараў абвяшчае Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета Саюза ССР аб прысваенні ёй звання Героя Соцыялістычнай Працы!

І тады, седзячы побач з вядомымі савецкімі вучонымі, міністрамі, знатнымі калгаснымі звеннявымі, яна зноў убачыла сваё поле над ракой Арэсай, пышнае, здавалася, бяскрайнае цвіценне кок-сагыза. Усё гэта стварыла настойлівая праца Аляксандры Аляксандраўны і яе першых таварышак: Лаўрыені Агапы, Коўшар Марыі, Брагінец Алены, Шаплькі Надзі, Шаплькі Ірыны Маркаўны і Шаплькі Ірыны Харытонаўны, узнагароджаных цяпер ордэнам Леніна. Адзінаццаць чалавек яе брыгады ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Масква, Крэмль, вялікі Сталін думалі пра яе, дапамагалі ёй у хвалючай творчай працы. Аляксандра Аляксандраўна пачала тады шукаць позіркам сваю лепшую звеннявую комсамолку Марусю Коўшар, якая строга і важна сядзела ў залі побач сакратара райкома партыі Цімафея Дзмітрыевіча Анісімава. Спаткаўшыся позіркам са сваім брыгадзірам, Маруся гарэзна ўсміхнулася:

— Віншую, пётка Алеся! А сёлета мы яшчэ лепшае зробім!

Усміхнулася і зноў стала строга і важная, слухаючы далейшую прамову сакратара Цэнтральнага Камітэта партыі.

На беларусском языке
Александра Шаплько
Государственное издательство БССР
Минск 1949 г.

Рэдактар *В. Іваноў*
Тэхрэдактар *Я. Карпіновіч*
Карэктар *Л. Таўлай*

АТ 02469 Падпісана да друку 17/Х 49 г. Тыраж 10000 экз.
Папера 84×108³² Вуч-выд. арк. 1,4 Друк.арк. 1³/₄ Зак. 422.

Друкарня ім. Сталіна, Мінск, Пушкіна, 55.

Стар

9

21

26

„Аля

ПАМЫЛКІ ДРУКУ

Стар.	Радок	Надрукавана	Трэба чытаць
9	14 знізу	Семянькі	Семянені
21	7 зверху	солі,	сокі,
26	11 знізу	воданаліўныя	воданаліўныя

„Аляксандра Шаптыка“

Цана 50 кап.

Бел. адукац.
Дзяржаўнае

1964

к

1964

8000000 1440325